

Trets bàsics i evolució recent del comerç exterior català

Joaquim Solà
Xavier Sáez

Universitat de Barcelona.

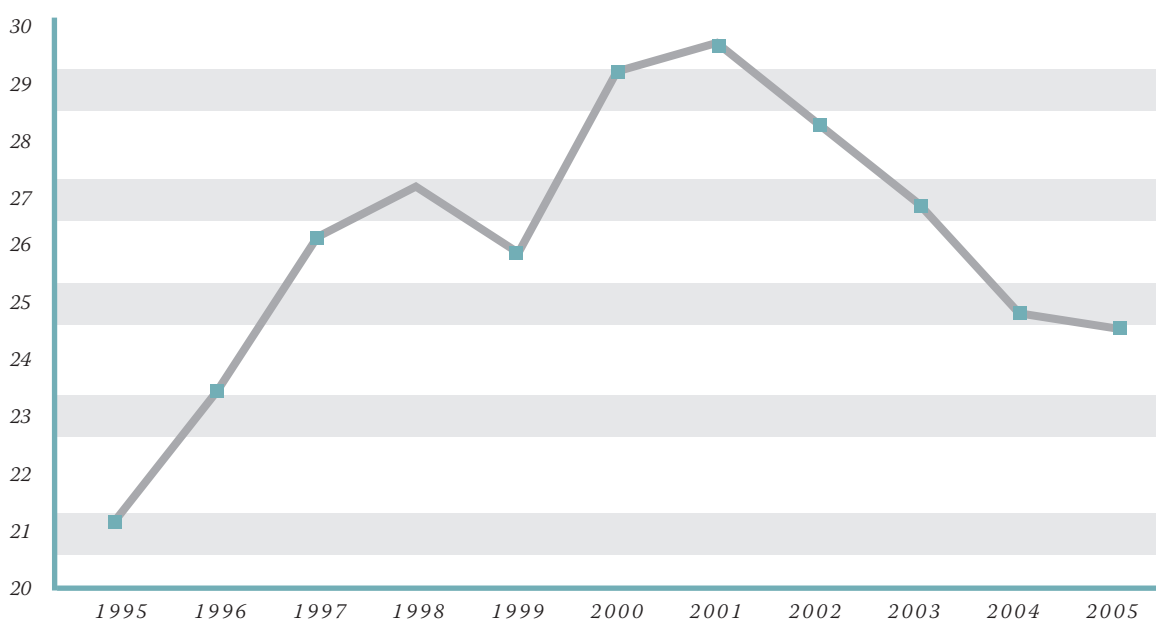
Modest Fluvià

Universitat de Girona.

Els fluxos comercials amb l'exterior constitueixen un dels elements de referència de més importància per a l'anàlisi d'una economia, especialment en un entorn cada cop més globalitzat, en el qual les expectatives de creixement econòmic i de millora del nivell de riquesa dels països i àrees econòmiques depenen en gran part de la capacitat per competir en els mercats internacionals. En aquest context, les dades bàsiques relatives als intercanvis comercials de l'economia catalana revelen una posició comparativament favorable en relació a altres comunitats espanyoles, però no exempta de febleses que convé tenir en compte.

1. Pes de les exportacions en relació al PIB català i grau d'obertura de l'economia
Si es comparen les vendes a l'exterior amb el producte interior brut (PIB) català representen una proporció força important, que l'any 2004 se situava en el 25% i el 2005 en un percentatge tan sols una mica inferior. Encara que aquesta comparació –que comporta una aproximació inicial al grau d'obertura de les economies envers l'exterior– aporta una informació limitada en relació a la contribució d'aquesta variable a la creació de riquesa, proporciona una primera noció de l'envergadura dels intercanvis amb l'estranger i, per tant, permet situar en termes globals la importància del pes d'aquest flux respecte al conjunt de l'economia.

Exportacions catalanes en relació al PIB (%)

Font: IDESCAT

Des d'una perspectiva temporal més àmplia, es pot constatar com el pes de les exportacions en relació al PIB va seguir una pauta creixent d'una intensitat significativa entre mitjans de la dècada dels noranta i l'exercici del 2001. En aquest interval van passar d'un percentatge del 21,3% l'any 1995 al 29,9% que, com a valor màxim de la sèrie 1995-2005, es va assolir el 2001. Posteriorment es va registrar un canvi de tendència força notable que va fer que en tres exercicis aquesta variable es reduís en quasi cinc punts percentuals. En conseqüència, resulta patent la dinàmica desfavorable d'aquest indicador durant els últims anys. Encara que de manera més moderada, aquesta tendència negativa va tenir una certa continuïtat l'any 2005, atès que les exportacions catalanes van augmentar un 7,1% en valors corrents, percentatge una mica inferior al creixement del PIB valorat també a preus corrents.

En comparació amb algunes economies europees la proporció que mantenen les exportacions catalanes respecte al PIB es bastant similar, com és el cas d'Itàlia, Regne Unit, França i també del conjunt de l'economia espanyola, que se situen en taxes compreses entre el 25% i el 27% per a aquest indicador. En altres casos, però, com Bèlgica, Dinamarca o Alemanya, la diferència és força notable, ja que en aquests països les exportacions assoleixen percentatges del 85%, 48% i 36% en relació al PIB.

L'indicador emprat habitualment per valorar el grau d'obertura d'una economia posa en relació la suma dels intercanvis amb l'exterior –és a dir, de les exportacions i les importacions– amb el PIB. En aquest cas, per a l'economia catalana la taxa d'obertura l'any 2005 es va situar en un valor del 64,7%, ja que les importacions van ascendir a un valor equivalent a quasi el 40% del PIB. El percentatge citat supera clarament els que registren l'economia francesa, l'espanyola, la italiana i la britànica, que se situen en taxes compreses entre el 51% i el 56%. Contràriament, tant Alemanya com Dinamarca i Bèlgica presenten valors superiors, que en el cas del darrer d'aquests països supera en més de dues vegades el percentatge català (amb un 167%) i en les economies danesa i alemanya arriba al 88% i 67% respectivament.

Per tant, Catalunya presenta un grau d'obertura comercial significativament superior a alguns dels principals països europeus, encara que això es deriva principalment de la incidència de les importacions, que assoleixen una xifra netament superior a la de les

vendes a l'exterior, amb les lògiques conseqüències pel que fa al saldo negatiu dels intercanvis. Aquest saldo també va registrar un empitjorament apreciable l'any 2005, ja que les importacions van experimentar un increment del 12,5% front a l'assolit per les importacions, que va ser del 7,1%, en ambdós casos en valors monetaris corrents.

2. Contribució del sector exterior al creixement econòmic

Durant els darrers anys els intercanvis amb l'exterior han tingut una repercussió de caràcter negatiu en el creixement econòmic català. Així, l'exercici del 2004 el saldo net d'intercanvis amb l'exterior va efectuar una aportació de -2,4 punts percentuals al creixement del PIB català, mentre que en el bienni anterior es va donar una situació similar, tot i que amb valors més moderats, en concret, de -0,6 punts l'any 2003 i de -0,2 punts percentuals l'any anterior. Seguint aquesta mateixa pauta, l'any 2005 l'aportació dels intercanvis amb l'estranger al creixement de la producció interna bruta de Catalunya va ser també de signe negatiu i per un valor relativament important, atès que l'augment de les importacions va superar àmpliament el que van assolir les vendes a l'exterior.

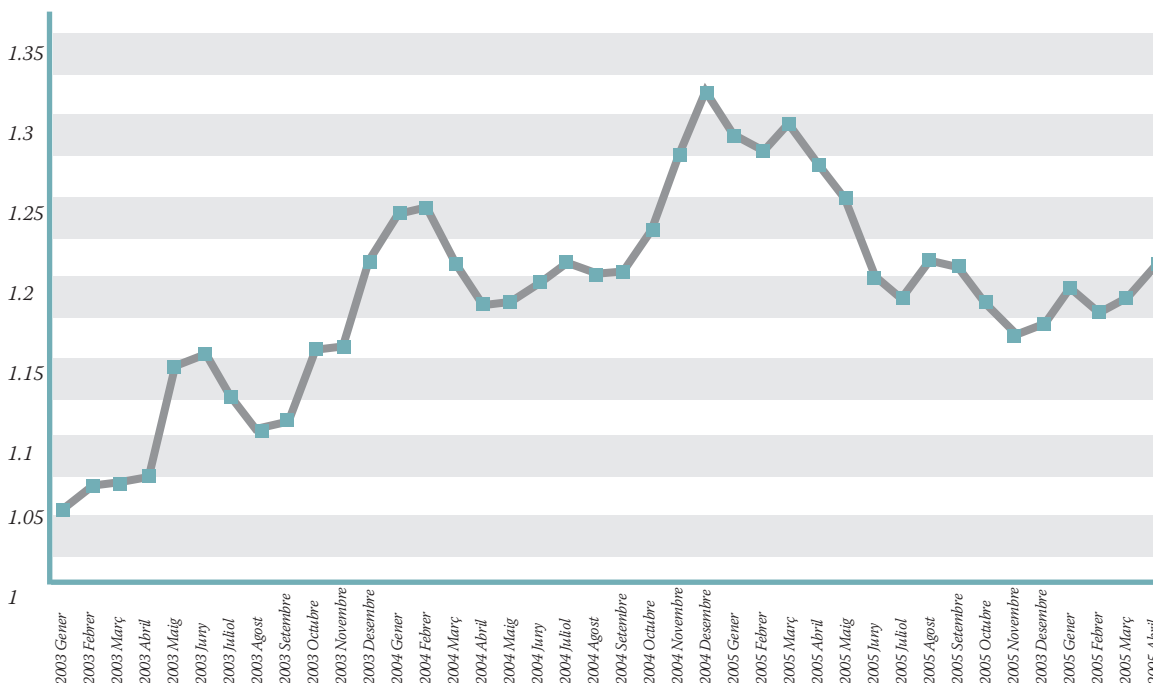
Contràriament, els anys 2000 i 2001 aquesta component de la demanda agregada va mantenir un comportament molt més favorable, de manera que el saldo net dels intercanvis amb l'estranger va aportar 1,1 i 1,4 punts percentuals respectivament al creixement de l'economia catalana. Això implica que la dinàmica d'aquesta variable va experimentar a partir de l'exercici del 2002 un empitjorament significatiu. Evidentment, sembla clar que es pot vincular el fort impuls que van rebre les importacions a partir de l'any 2002 i la marxa comparativament pitjor de les exportacions a la pèrdua de competitivitat que va derivar de l'evolució del tipus de canvi de l'euro en relació al dòlar, entre d'altres factors.

En efecte, el mes de gener del 2002 –moment en el qual es va posar en circulació la moneda única europea– la taxa mitjana de canvi mensual del dòlar va ser de 0,883 dòlars per euro i el valor mitjà del conjunt de l'exercici va ser de 0,946 dòlars per euro, cosa que revela que el ritme d'apreciació al llarg de l'any va ser força notable. Per al 2003 el tipus mitjà de canvi anual va ser d'1,131 dòlars per euro i l'any següent encara va continuar la dinàmica alcista de la divisa europea, assolint un valor mitjà anual d'1,244

dòlars per euro, taxa que es va repetir amb aquest mateix valor l'any 2005. Tanmateix, també cal assenyalar que el primer quadrimestre del 2005 el valor de canvi de l'euro es va mantenir en valors similars o

superiors a 1,3 dòlars i durant la resta de l'exercici es va registrar una certa apreciació del dòlar, que va acabar amb una taxa de canvi d'1,186 dòlars per euro com a mitjana del mes de desembre.

Evolució del tipus de canvi euro-dòlar

Font: Banc d'Espanya

En definitiva, doncs, la marxa de la divisa nord-americana des de l'entrada en circulació de l'euro fins al primer quadrimestre del 2005 va seguir una dinàmica de depreciació que ha tingut efectes desfavorables importants per a les exportacions europees –i, més concretament per a les procedents de Catalunya– en tant que estimulava les importacions procedents de l'àrea dòlar, com a resultat de l'efecte positiu del tipus de canvi sobre la competitivitat dels productes de les zones amb aquesta referència monetària. Des del punt de vista de l'aportació del saldo dels intercanvis amb l'exterior al creixement del PIB, la conseqüència d'aquesta evolució dels tipus de canvi i dels corrents comercials es va traduir en una contribució de signe negatiu d'una certa rellevància al creixement econòmic català durant el període 2002-2005.

Tot i que la relativa estabilització del tipus de canvi de l'euro en relació al dòlar que s'aprecia a partir de la segona meitat del 2005 permet esperar una evolució més favorable durant l'any 2006, cal tenir en compte que persisteixen alguns factors negatius que pesen de

manera significativa en les condicions que regeixen els intercanvis comercials amb l'exterior, com les importants pujades de preus dels productes energètics –en els quals la dependència catalana i espanyola envers l'exterior és prou notable– el creixement del consum de les famílies –que estimula l'entrada de productes importats– o la pèrdua de competitivitat del teixit industrial català davant la forta competència dels països de nova industrialització, però també dels socis recentment incorporats a la Unió Europea.

3. Participació catalana en el comerç exterior espanyol

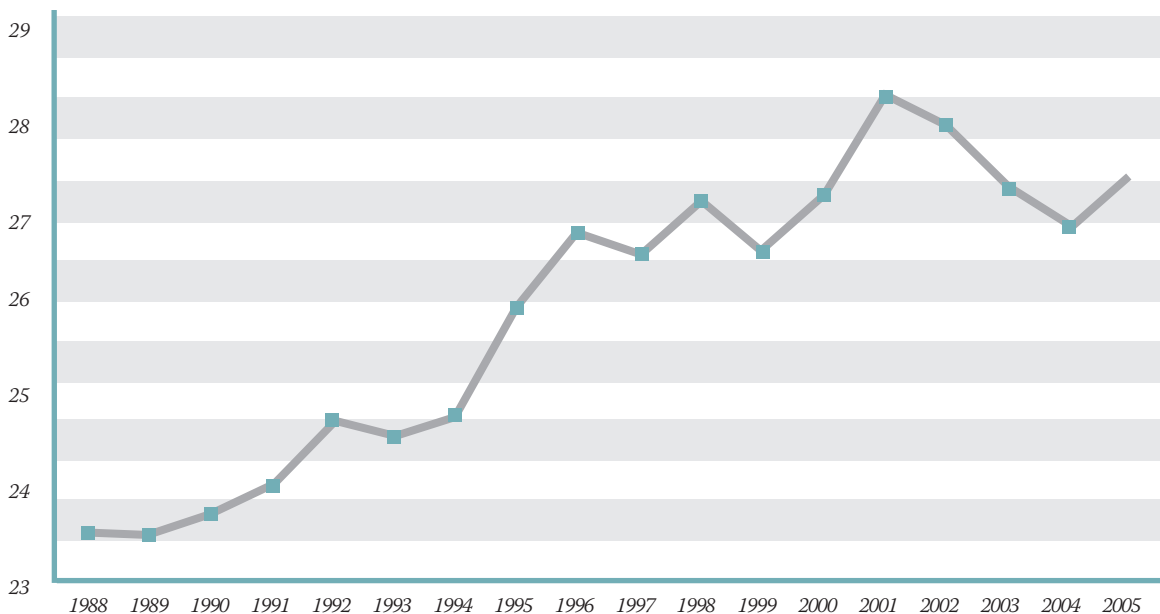
El participació de Catalunya en el comerç exterior espanyol supera significativament el seu pes demogràfic i econòmic, ja que la població resident al Principat amb data de primer de gener del 2005 –darrera disponible– representava un 15,9% del conjunt espanyol i l'aportació al PIB estatal en el mateix any ascendia al 18,8%, mentre que les exportacions catalanes van assolir un percentatge del 27,4% del

total espanyol. La propensió exportadora de Catalunya, per tant, supera considerablement la mitjana estatal, de la mateixa manera que la taxa global d'obertura segueix també idèntica pauta. Si es consideren les xifres d'exportacions de les diferents comunitats autònomes espanyoles quantificades en valors monetaris corrents, Catalunya se situa en la posició de capçalera de manera sistemàtica durant la darrera dècada, seguida sempre per la Comunitat Valenciana i

per la de Madrid. L'exercici del 2005, les exportacions catalanes superaven la suma de les dues autonomies següents i també assolien un valor superior al doble de les efectuades per la segona autonomia exportadora espanyola (la Comunitat Valenciana). Aquesta situació es va repetir igualment al llarg de tota la dècada anterior.

De fet, el pes de Catalunya en les exportacions espanyoles va seguir una dinàmica alcista quasi continuada

Exportacions totals a Catalunya (%Respecte a Espanya)

Font: IDESCAT

des de finals de la dècada dels anys vuitanta fins el 2001, mentre que entre els anys 2002 i 2004 s'aprecia un canvi de tendència, de manera que la participació catalana en el conjunt de les exportacions catalanes va registrar una inflexió a la baixa, si bé l'exercici del 2005 es va reprendre de nou la pauta ascendent. Es pot deduir d'això que, en uns primers moments, les repercussions desfavorables de la revaluació de l'euro en relació al dòlar van incidir en major mesura a Catalunya que en altres comunitats autònomes, que, previsiblement, centraven les seves exportacions en zones geogràfiques i/o tipus de productes menys vulnerables a l'efecte del tipus de canvi. Probablement, aquesta evolució és també imputable en alguna mesura a les diferències en l'estructura productiva de les diferents autonomies espanyoles. Per al darrer exercici de la sèrie, Catalunya va registrar un creixement de les exportacions significativa-

ment superior a la mitjana nacional, tal com s'ha indicat abans. Tanmateix, altres autonomies van mostrar un major dinamisme exportador. Entre les set primeres –que en tots els casos assoleixen una participació en el total superior al 5% i que, en conjunt, l'any 2005 absorben el 81% de les exportacions espanyoles– l'exercici del 2005 va destacar Galícia, amb un creixement nominal de les exportacions proper al 15%, mentre que Andalusia i Madrid van registrar augments lleugerament superiors al 7%, és a dir bastant semblants al que va assolir Catalunya. El País Basc va obtenir una taxa de creixement superior a la mitjana nacional, però quelcom més baixa que en la resta de les comunitats esmentades, en concret del 6% i el comportament més desfavorable del conjunt de les regions espanyoles més exportadores va correspondre a la Comunitat Valenciana, amb una variació de signe negatiu, del -2,1% en termes nominals.

Si es considera l'evolució registrada per les exportacions en les comunitats espanyoles per a un interval més llarg, es pot observar que, en línies generals, les que tenen un major pes en el total espanyol tendeixen també a mantenir un comportament més dinàmic. D'aquesta manera, si es calcula la taxa mitjana acumulativa de creixement de les exportacions per al període 1995-2005, en el conjunt d'Espanya aquest flux va augmentar a un ritme del 8,2% anual en valors monetaris corrents. Entre les principals regions exportadores, Galícia destaca com la comunitat més dinàmica, amb una taxa mitjana anual acumulativa del 13,3%, en tant que Madrid, Catalunya, País Basc i Andalusia van créixer a un ritme una mica superior al conjunt estatal, del 9%, 8,8%, 8,7% i 8,5% anual, respectivament.

En contrapartida, la segona comunitat espanyola per participació en les exportacions va registrar un taxa de creixement anual acumulativa del 5,5%, sensiblement inferior, per tant, a la mitjana estatal. Entre la resta de comunitats, es poden destacar els casos de Castella-La Manxa i Extremadura, que amb un ritme anual de creixement nominal del 9,9% i del 10,7% durant el període 1995-2005 han incrementat de manera apreciable la seva participació en les vendes espanyoles a l'exterior, tot i tenir encara un pes relativament baix. En definitiva, doncs, Catalunya ha seguit una progres-

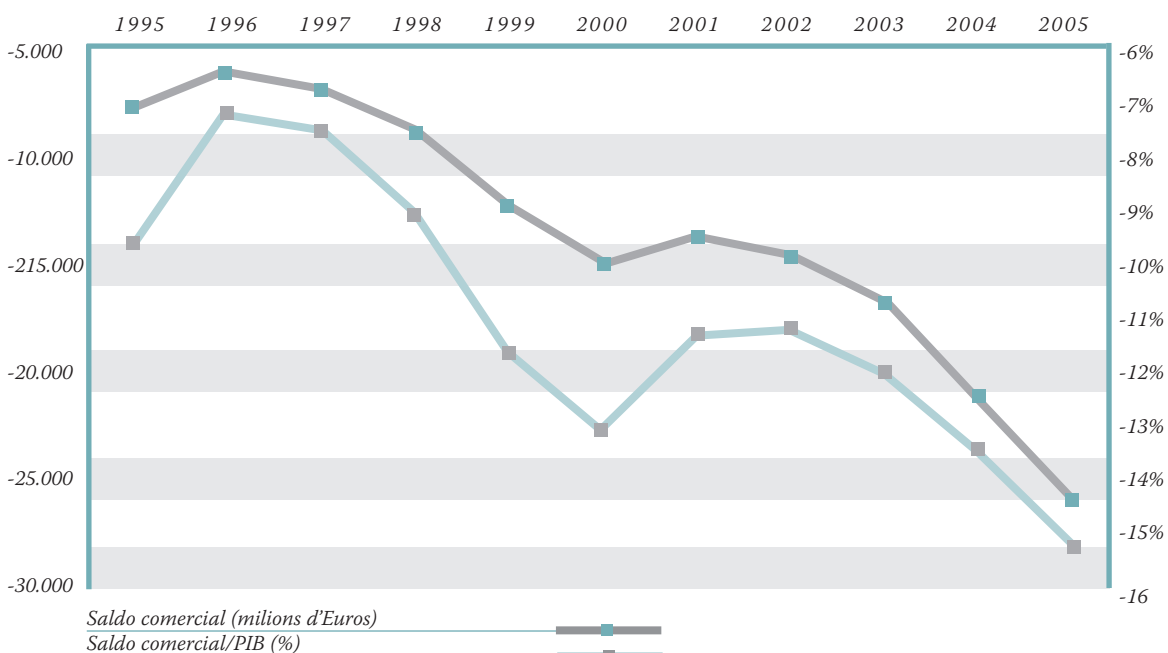
sió en la darrera dècada que revela un dinamisme exportador clarament superior al conjunt espanyol i bastant similar al de la resta de comunitats que ocupen les primeres posicions per volum de vendes a l'exterior. Les autonomies que es van separar més de la marxa general van ser Galícia, amb un comportament sensiblement més favorable, i la Comunitat Valenciana, en la posició inversa.

4. Saldo comercial

Com s'ha assenyalat abans, els intercanvis comercials catalans amb l'estranger presenten un saldo de signe negatiu per un valor força elevat, situació que es repeteix de manera sistemàtica en la història recent del Principat. L'any 2005 el dèficit comercial català va assolir una xifra de 25.661 milions d'euros, cosa que comporta un increment del 22,6% en termes corrents en relació a l'exercici anterior. Tot i que la dinàmica creixent del saldo negatiu en els intercanvis amb l'exterior ha sigut pràcticament continuada durant la darrera dècada, el ritme d'increment que s'aprecia a partir de l'any 2003 es força notable.

Si es considera l'evolució del dèficit comercial en termes relatius, comparant-lo amb el PIB català, la dinàmica global observable es també prou desfavorable. Pel que fa a l'any 2005, el valor assolit –que equival a una mica

Saldo comercial dels intercanvis catalans

Font: IDESCAT

més del 15% del PIB– representa el màxim de la sèrie 1995-2005 i comporta un augment de quasi dos punts percentuals respecte a l'exercici anterior. Per al conjunt del període indicat, l'interval comprés entre el 1996 i el 2000 va mostrar un augment considerable del saldo comercial negatiu, mentre que l'any 2001 es va registrar una millora apreciable i el 2002 una estabilització de la variable en termes relatius. A partir de l'any 2003, però, novament es reprèn la pauta de fort creixement del dèficit comercial tant en termes absoluts com relatius, fins arribar als valors màxims que s'observen pel 2005.

En conseqüència, les dades recollides posen de manifest la desfavorable situació que registra el saldo comercial dels intercanvis catalans amb l'exterior, així com el fet de que l'evolució durant els darrers anys marca una línia de tendència que evidencia les dificultats per redreçar la situació. Com s'ha comentat abans, hi ha diversos factors estructurals que actuen en el sentit de donar continuïtat a aquesta tendència, amb la qual cosa sembla difícil que a curt termini es pugui produir un canvi substancial.

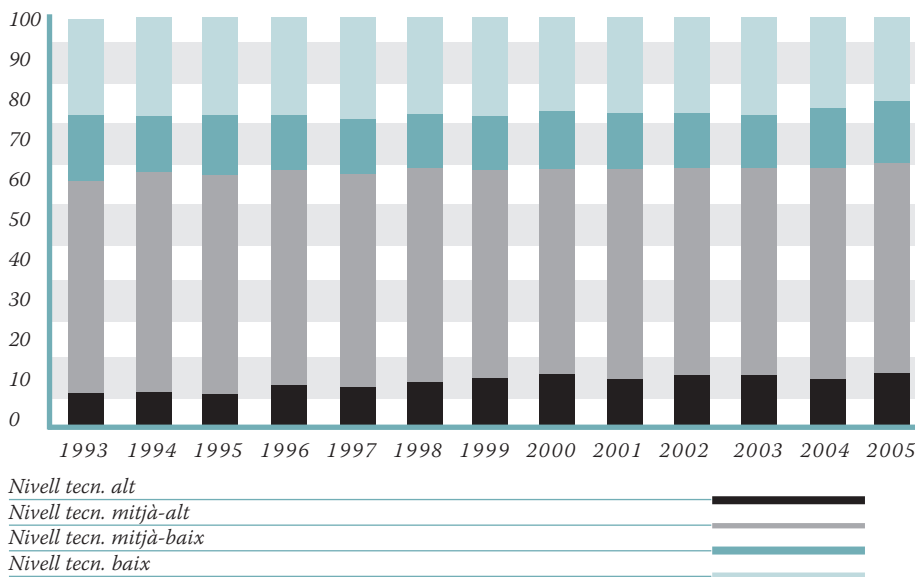
5. Estructura de les exportacions

Una primera consideració que es pot fer respecte a l'estructura de les vendes catalanes a l'exterior és valorar la

composició d'aquest flux segons el nivell tecnològic dels productes exportats. Com es pot observar en el gràfic adjunt, el predomini dels béns qualificats com de nivell tecnològic mitjà-alt és força acusat, tenint en compte que en tots els exercicis de la sèrie presentada aquest grup de productes absorbeix més del 50% de les exportacions totals. Per altra banda, els béns corresponents a branques de producció de nivell tecnològic baix són les que segueixen en importància, de manera que el seu pes relatiu en les vendes a l'exterior supera el 20%. En concret, per l'exercici del 2005, els productes inclosos en els grups de nivells tecnològic baix o mitjà-baix van representar el 35,1% del valor total de les exportacions, mentre que els béns de nivell tecnològic mitjà-alt aportaven un 52,5% i els de nivell alt el 12,4% restant.

Sembla clar, doncs, la presència comparativament baixa que assoleix en les exportacions catalanes aquest darrer grup de productes, és a dir els de més contingut tecnològic i, per tant, els que tendeixen també a incorporar un major valor afegit. La presència clarament dominant, en canvi, correspon als béns de nivell mitjà-alt, com a conseqüència del gran pes que mantenen en la indústria catalana algunes branques industrials els productes de les quals s'inclouen habitualment en aquest grup pel que fa al contingut tecnològic.

Estructura de les exportacions catalanes segons el nivell tecnològic dels productes

Font: IDESCAT

Des d'un punt de vista dinàmic, les transformacions que s'aprecien en els darrers anys en la composició de les exportacions catalanes, pel que fa a la classificació de contingut tecnològic considerada, són bastant limitades, com és lògic en un aspecte que deriva de les condicions estructurals de la base econòmica i que, per tant, les modificacions que registra evolucionen de manera molt progressiva. Tot i això, es percep un increment del pes relatiu que assolixen les exportacions dels productes amb un nivell tecnològic alt, que entre 1993 i 2005 han passat d'aportar un 7,7% al total exportat a una participació del 12,4%. Aquest augment ha anat paral·lel a la reducció del pes relatiu dels grups de nivells tecnològics baix i mitjà-baix, que, conjuntament, van passar de representar el 39,5% del valor total exportat, l'any 1993, al 35,1% l'exercici del 2005.

Si es considera l'estructura de les exportacions desagregada segons les diferents branques d'activitat, es pot constatar que el pes dels grups de productes qualificats com de nivell tecnològic mitjà-alt deriva de la forta presència que mantenen en aquest flux comercial algunes de les especialitzacions industrials catalanes que s'inclouen en aquest grup, com el sector químic o la fabricació de material de transport. En sentit contrari, l'evolució de les exportacions de productes tèxtils, de la confecció, cuir i calçat expliquen en bona mesura la pèrdua de participació de les exportacions considerades com de nivell tecnològic baix, ja que aquesta branca va reduir en 4,4 punts percentuals la seva aportació al valor total al llarg del període considerat. Una dinàmica similar s'aprecia en el cas del sector de maquinària i equips mecànics, que, junt amb l'anterior, és la que va experimentar una contracció més fort en els darrers anys.

Estructura de les exportacions catalanes per sectors (% del total)

